

Estimada Escola de Poble

Maria Guilera Escofet*

1. De la escuela nacional a l'escola pública

Recordo haver llegit aquesta frase en algun diari, cap a finals dels anys setanta. Com en tants altres àmbits de la vida, a l'escola moltes coses començaven a canviar. Els nous aires que portava la democràcia parlaven de llibertat, de sentiment nacional, d'una nova manera d'entendre l'educació i, per tant, havien de transformar el món de l'ensenyament. Molt a poc a poc, però amb decisió, molts mestres encetàvem un nou camí, molts pares i mares ens feien costat i la societat ja ens ho podia demanar en veu alta.

A les escoles de molts pobles es despenjaven, per fi, els retrats dels personatges que, durant mig segle, tots els infants havíem après a conèixer pels seus noms i a mirar amb indiferència. Els retrats van desaparèixer de la paret de l'escola deixant una marca a la pintura i una empremta, més difícil d'esborrar, en les generacions que vam aprendre sota la seva mirada autoritària.

Va ser just en aquesta època, a finals de l'any 1979, quan vaig decidir deixar l'escola privada on havia treballat dotze anys per incorporar-me al món dels funcionaris, llavors encara del MEC, i anar a fer de mestra en un poble d'uns 350 habitants a l'Alt Penedès. Al llarg d'aquest escrit no podré deixar d'explicar anècdotes i records que formen part del meu bagatge. Les mestres acostumem a explicar els conceptes més difícils posant exemples senzills que obliguen els nostres alumnes a treure les seves pròpies conclusions. M'agradaria que no s'entengués com una simple explicació de batalletes sinó com un intent de dibuixar aquella escola que ara ja queda llunyana, de dibuixar, amb el traç de les paraules; el camí recorregut per l'escola rural d'aquest país des de l'inici de la democràcia fins als nostres dies.

Potser també voldria intentar fer un passeig per la memòria i recordar els fets quotidians i sense cap importància, que sumats ens permeten entendre aquella situació, saber de quin lloc venim, com hem anat avançant fins a arribar al nou segle. Segur que tots aquests records del pas del temps, en una escola de poble, servirien de ben poc si no ens ajudessin a comprendre que moltes d'aquelles mancances, d'aquelles velles reivindicacions, encara són presents en el nostre sentiment col·lectiu.

I, d'altra banda, el fet d'estar convençuda que les escoles dels nostres pobles són un element fonamental de la societat rural, hi tenen un pes espe-

---

*Mestra d'escola rural.

cífic i, sobretot, s'han guanyat a pols el respecte i el reconeixement de la comunitat a la qual pertanyen.

Voldria, doncs, en aquest escrit, ser capaç de transmetre algunes vivències que ajudessin a entendre el canvi que ha suposat passar d'aquelles escoles velles, pobres, desprestigiades, a unes escoles senzilles, amb moltes mancances encara, però plenes de vida. Unes escoles d'àmbit rural, preparades per afrontar els reptes que la nova societat planteja. Unes escoles de les quals molts mestres ens sentim orgullosos i molts alumnes les estimen com si fossin casa seva. Unes escoles que la gent, que viu als pobles d'aquest país, valora i en parla amb respecte.

2. La tarda que vaig arribar a l'escola

Finalment s'havien fet els nomenaments, érem a finals d'octubre. Semblava que aquesta vegada no s'havien equivocat de poble, ni de punts, ni de número d'ordre... Vaig entrar a l'escola que havia triat, carregada de llibres, de projectes i disposada a fer servir el títol de mestra de català de primera fornada que m'acabaven de donar. La classe on havia de treballar feia aquella olor indefinida que, des de sempre, es reconeix en travessar el portal d'una aula. Aquella olor diferent a qualsevol altra, una barreja d'olor humana i punxa de llapis acabada de fer, de sabatilles d'esport i pell de mandarina, de colònia fresca i goma d'enganxar. Les finestres, com que eren molt altes, costaven d'obrir, però l'aire hi passava sense misericòrdia. El terra cimentat era humit i relliscava. La vella estufa de llenya havia desaparegut i en el seu lloc n'hi havia una de butà que no ens feia passar el fred. Les parets feia molt temps que no s'havien pintat i no tenien res penjat. Els sostres eren tan alts que qualsevol paraula hi ressonava... I les pissarres? Déu meu com vaig arribar a odiar-les! Petites, negres, ratllades i brillants... I els pupitres? I els prestatges? No cal que intenti fer descripcions agosarades. Tot estava ben pensat per fer d'aquelles classes uns llocs on la màxima aspiració era poder sortir... Anava a dir poder sortir al pati, però de pati no en teníem. Els nens i nenes jugaven al carrer. És clar que això no tenia la més mínima importància...

I les nenes i els nens? Vaig tenir la sort que, un parell de cursos abans que jo arribés a l'escola, unes mestres ja havien posat fil a l'agulla i havien començat a crear un cert sentiment d'escola dins la gent del poble i, per tant, a l'escola ja no hi havia només aquelles criatures que no se n'havien pogut escapar, sinó algunes més. A la meua classe hi havia trenta nens i nenes de tercer, quart i cinquè d'EGB. Jo, que sempre havia treballat en una escola gran, vaig pensar que podríem començar fent un dictat tots junts. Els de tercer no trobaven el full per escriure, els de quart anaven fent i els de cinquè s'avorrien amb tanta lentitud... Així no podíem anar. S'havia de bus-

car un altre sistema i amb urgència... Ben aviat vaig descobrir que en aquesta escola no podia fer allò que tota la vida m'havia funcionat en una aula ordinària, i vaig començar muntar un sistema de treball per grups, no necessàriament format per alumnes del mateix curs. Tot seguit vaig adonar-me que l'espai i el temps en una aula amb nens i nenes de diverses edats havia de ser tractat d'una altra manera.

Però tornem a l'escola aquella tarda de finals d'octubre de l'any 79. Hi havia dues aules molt grans: l'antiga classe de les nenes i la dels nens. Érem dues mestres i teníem una cinquantena d'alumnes de quatre anys fins a cinquè. Quan començaven la segona etapa anaven a una escola gran del cap de comarca. No calia plantejar-se en quin llibre podries trobar informació perquè no teníem ni un sol llibre de consulta, no hi havia mapes, ni gairebé joguines, ni contes... Quan alguna mestra de la meva exescola em venia a veure, feia la mateixa cara que hauria posat si hagués anat a veure'm en una missió... Amb la meva companya vam decidir iniciar la tasca d'intentar transformar aquella escola. Vam convocar els pares la mateixa setmana. Ens va sorprendre la participació de la gent i les ganes de canviar aquella situació. Des de feia un curs que ja funcionava l'associació de pares i ja tenien un mínim d'organització. La primera activitat que es va proposar va ser fer la divisió d'una d'aquelles aules i demanar a la Delegació que ens enviessin un mestre de pàrvuls. Els pares, amb més o menys permís de l'Ajuntament, van fer la paret en un cap de setmana, treballant per torns. La setmana següent la van pintar. Ja podíem demanar un altre mestre. I amb sorpresa nostra ens el van concedir ben de pressa.

Com que vam veure que podíem fer coses ens vam animar i vam decidir que una escola havia de tenir un pati. Vam aixecar una tanca i mai sabem si va ser un encert o un disbarat. Fins llavors mai havíem tingut problemes a l'esbarjo. Els nens i nenes corrien pels voltants de l'escola i no semblava que ningú ho trobés estrany. Però quan es van veure dins un espai tancat, se'ns escapaven al més petit descuit i intentaven saltar la reixa. Amb el temps el pati tancat va ser acceptat i anàvem veient com aquests canvis en l'edifici ens portaven a un altre tipus d'organització del treball més seriosa i exigent.

3. Coordinacions i altres visites

Em deixeu que us expliqui la primera visita d'Inspecció? Doncs va venir un dia per veure les obres que s'havien fet al centre. Nosaltres li vam explicar que havíem decidit fer del català la llengua d'aprenentatge i volíem fer-li saber totes les dificultats que aquest fet comportava (manca de materials curriculars, una certa por dels pares, el desconeixement de la llengua per part de molts mestres...). A la senyora inspectora res d'això semblava

importar-li i només mostrava preocupació per saber si es feien totes les hores de Religió que estaven prescrites. Com que de Religió no en fèiem es va enfadar i ens va dir que havíem de fer Moral. Llavors la meua companya, que era la directora, li va dir: «¿Qué moral, señora inspectora, la suya o la nuestra?» Aquesta pregunta li va suposar la destitució del càrrec. És clar que no tenia gaire importància. Llavors les directores d'una escola rural no cobraven per ser-ho...

Al cap de dos anys de treballar a l'escola, vam acordar de fer el possible per tal que les nenes i els nens de sisè no haguessin d'anar a l'escola del cap de comarca i es poguessin quedar al centre. Ens va portar a prendre aquesta decisió el fet que coordinar-se amb els mestres de l'escola gran era, sovint, una tasca difícil. Alguns companys no havien mostrat gaire interès per coordinar-se amb les mestres de poble. Era com si es consideressin d'una altra categoria. Els pares i mares estaven contents amb la feina que es feia i demanaven que no s'haguessin de desplaçar i que acabessin aquí l'EGB. Van buscar una professora de Música i un monitor d'Educació Física, vam fer la proposta de fer la segona etapa al centre i la Delegació ens ho va concedir. Així ens vam convertir en la primera escola rural de l'Alt Penedès que tenia els alumnes fins a vuitè.

4. Els pares i mares

Estic segura que moltes de les coses que s'anaven aconseguint no haguessin estat possibles sense el suport gairebé incondicional de les famílies. Crec que van coincidir molts factors que ho feien possible: el fet de sentir-se seva l'escola per primera vegada, les ganes de participar, poder-se reunir i parlar de temes que en aquells moments consideràvem importants...

Tot això va fer que organitzessin moltes activitats. Una de les que ha tingut continuïtat va ser la Fira de la Tardor. Es feia un diumenge al matí i es venien treballs manuals elaborats pels alumnes de l'escola. Amb els diners que se n'obtenien es van comprar els primers llibres de consulta. Tot el poble hi participava. Les mares preparaven uns tastets (dolços i postres fets a casa) i convidaven tots els assistents. Aquesta festa, molt volguda, encara es manté, tot i que ara ja no venem res, es fan els tastets, s'organitza una xerrada i es pot visitar una exposició diferent cada any: joguines antigues, col·leccions diverses, eines, brodats, xapes de cava...

Els pares i mares que pertanyien a la junta buscaven informació per poder-se organitzar. Es trobaven amb AMPES d'escoles més grans i van començar a redactar el seu Estatut, que encara regeix avui l'associació de pares i mares de l'escola. Acompanyaven les mestres quan anàvem a demanar millores per al centre, ja fossin materials o de personal, organitzà-

vem xerrades i debats, ens reuníem sovint i comptàvem amb ells per dur a terme activitats. Des del centre es procurava que les relacions fossin cordials i sobretot que sentissin que sense el seu suport no era possible impulsar aquell nou model d'escola.

5. Sortides

Aquest fet tan normal avui dia no ho era tant fa vint anys. A les escoles rurals es feien poques sortides. Era força complicat portar nens i nenes d'edats tan diverses a fer una sortida pedagògica. Però des del primer moment vam pensar que l'escola no podia ser un lloc tancat i que se n'havia de poder sortir. Per això les primeres sortides es feien al poble i vam començar a estudiar la realitat més propera. Aquesta era una altra novetat. Mai no havien estudiat el seu municipi, ni l'havien dibuixat, ni n'havien après la història, ni el nom de les plantes que veien cada dia.

Per fer sortides a llocs més apartats calia organitzar activitats diversificades i adequades a l'edat dels alumnes. Procuràvem fer-ne una cada trimestre. Barcelona era gairebé obligatòria. Quan hi anàvem ens movíem amb transport públic i procuràvem fer coincidir alguna visita a un lloc interessant amb algun espectacle. Tornàvem a casa molt tard per aprofitar al màxim aquella sortida. Molts nens i nenes no hi havien pogut anar mai o ben poques vegades.

Ara bé, el que mereix un comentari a part són les primeres colònies. Primer ja va ser difícil de trobar una casa, i és que llavors n'hi havia ben poques. Vam anar en una que era dins el Monestir de Poblet. Ens hi van acompanyar la cuinera que teníem a l'escola, perquè allà no n'hi havia, i una mare amb el cotxe tot ple de menjar com si haguéssim anat a la fi del món... Ara, el més divertit va ser quan no podíem fer les excursions que havíem planejat perquè els nens i nenes no volien sortir dels sacs de dormir que tots estrenaven i que eren una veritable novetat. Avui dia sembla increïble que marxéssim sense cap permís escrit signat pels pares, sense cap mena d'assegurança, sense el suport de monitors preparats... Us asseguro que ens ho vam passar bé de colònies i que ja mai més hem deixat de fer-ne.

6. De l'escola a la ZER

Aquesta necessitat de compartir les inquietuds de la nostra professió amb altres mestres, de ser conscients de les nostres mancances i veure que si en parlàvem amb els companys del poble del costat podíem comen-

çar a trobar solucions, va fer que, un cop cada setmana, ens trobéssim en una escola per berenar i parlar-ne. Estic segura que aquests fets tan quotidians van ser l'origen de moltes de les ZER d'aquest país.

És clar que llavors encara no s'havien inventat les ZER, però vam començar a compartir experiències, a consensuar programacions, a parlar de metodologies, a discutir sobre les necessitats més urgents. El pas següent va ser organitzar les sortides conjuntament. Això significava que en un autocar hi podien anar alumnes de dos o tres pobles i d'edats més properes. Aquest fet afavoria alguns aprenentatges, sobretot de coneixement del medi.

Ben aviat algú que havia anat a les escoles d'estiu va començar a parlar dels Moviments de Renovació Pedagògica i del Secretariat d'Escola Rural. A partir d'aquest moment, les mestres que treballàvem a l'escola del poble vam entendre que tots aquells problemes que ens semblaven únics, personals i intransferibles no ho eren tant i que passava el mateix a molts llocs del nostre país.

Teníem clares algunes coses:

- No volíem que els alumnes marxessin als 10 anys de l'escola del poble. Aquelles concentracions sense cap altre sentit que l'econòmic s'havia d'aturar.
- Ja sabíem que la metodologia que utilitzàvem i que havia sorgit per necessitat, que bàsicament consistia a diversificar espais i temps i a adaptar-los als alumnes, i no a l'inrevés, era bona per aprendre.
- Anava bé treballar amb una altra escola propera, compartir els poquets recursos que teníem, plantejar un altre sistema de treball, coordinar-se i oblidar d'una vegada allò de «cada maestrillo tiene su librillo».
- Les nenes i els nens dels pobles de Catalunya tenien el mateix dret que qualssevol altres a tenir un mestre especialista de Música, d'Educació Física, d'Anglès...
- Els pares i mares havien de donar suport a l'escola del seu poble, però no havien d'assumir l'obligació de suplir tantes mancances.

En les reunions del Secretariat d'Escola Rural, que es feien i es fan el dissabte al matí, es parlava acaloradament d'aquests temes, s'arribava a acords per demanar, a la Delegació primer i al Departament després, que els resolguessin. Cada vegada s'anava perfilant, amb més bon traç, el nou model d'organització: l'agrupament de les escoles formant una Zona Escolar Rural (ZER).

7. De les jornades de Banyoles a la creació de la ZER

Eren les VI Jornades d'Escola Rural. Es van celebrar els dies 24, 25 i 26 d'abril de 1987. Hi ha un abans i un després de Banyoles. Cal dir que l'Escola de Mestres de Sant Cugat ja va organitzar una estada a Vallbona de les Monges (Urgell) durant el curs 1978-79, per posar sobre la taula tota la problemàtica de tancament d'escoles petites, de concentracions d'alumnes, de transport, així com per tractar temes de renovació pedagògica i de millora de l'escola pública... A les reunions de mestres, a les del Secretariat i a les Jornades, destaca el llarg i intens procés de discussió, elaboració i experimentació portada a terme per anar definint quin havia de ser el lloc de l'escola rural dins el panorama educatiu.

Va ser, però, en aquestes VI Jornades, organitzades pel Secretariat, en què es va donar forma al que havien de ser les ZER. Hi vam assistir la majoria de mestres que treballàvem llavors en aquella mena d'agrupaments que encara no tenien nom. Anàvem carregades de materials per a la mostra i, sobretot, d'expectatives sobre el futur de les nostres escoles. Un dels aspectes que més ens preocupava era el fet de mantenir la identitat de cadascuna de les escoles que s'agrupaven. Una altra qüestió era tot el que feia referència a l'organització dels equips directius, qui en podia formar part, quines funcions havien de tenir. Deixar d'entendre l'escola rural com una entitat que funcionava sense pràcticament coordinacions no va ser fàcil en la majoria de casos.

A Banyoles es va escriure el que seria el document marc tant d'estructura com de funcionament de la ZER. Es va presentar al Departament amb la sol·licitud expressa d'organitzar l'escola rural d'aquest país. El Conseller d'Ensenyament, Joan Guitart, es compromet, en la cloenda de les Jornades, a posar en marxa un decret de constitució de les ZER. El Secretariat dóna suport, fa de pal de paller, als mestres que treballàvem a les escoles rurals i que assistíem amb regularitat a les reunions mensuals per tal de trobar sortides a les constants dificultats que sorgien pel fet de treballar en una ZER.

Finalment, el juliol del 1988 es publica el decret de constitució de zones escolars rurals, i l'abril del 1990 es reconeixen legalment les quinze primeres ZER. Nosaltres havíem estat una de les reconegudes i això implicava assumir una responsabilitat d'organització, de gestió de recursos, de posada en comú de criteris pedagògics, d'escriure tot allò que s'anava discutint i proposant. Fins llavors no ens vam adonar del que realment suposava formar part d'una ZER.

8. Una altra escola

Havien passat uns dotze anys des que vaig arribar a l'escola i déu n'hi do com havien canviat les coses. Tot i que l'edifici era el mateix, s'havien fet obres: el terra, les parets i el sostre no tenien res a veure amb les que em vaig trobar el primer dia. Les estufes ja eren elèctriques, hi havia dues aules més, la tanca del pati s'havia fet més sòlida... Es va habilitar un espai per a la llar d'infants, que és vital per la supervivència de l'escola. Ens havien arribat alguns armaris, els pares i mares havien fet prestatgeries, les parets s'havien omplert de dibuixos de colors, les pissarres eren grans i s'hi escribia sense dificultats. Teníem una biblioteca amb quasi mil llibres, de la qual pares i mestres ens sentíem especialment orgullosos. En el mateix espai s'hi impartia la música i teníem un tocadiscos per fer audicions. Havíem aconseguit un mínim material de laboratori: lupa binocular, mesures, provetes, jocs d'encaix... Començàvem a tenir material per fer Educació Física i Psicomotricitat. Hi havia jocs per als petits.

Uns anys abans, en un concurs de la televisió, havíem guanyat un ordinador, i això ens va permetre iniciar tot un altre tipus de feina. A poc a poc els pares i les institucions anaven dotant les escoles d'aquestes eines. Tot i que encara estàvem lluny de considerar que l'escola tenia tot allò que li permetés desenvolupar la seva tasca sense dificultats, era evident que s'havia avançat, i força.

En un altre sentit, l'escola també era un altre món. S'havia perdut aquell esperit de supervivència i es començava a entendre la professió de mestre de poble d'una altra manera. Jo diria que s'havia guanyat en eficàcia i professionalitat i potser s'havia perdut una mica de calidesa humana en les relacions, tant entre els companys com amb la gent del poble.

D'altra banda, la ZER s'anava fent realitat i les coordinacions dels mestres entraven dins la normalitat. En els claustres es discutien temes de coordinació pedagògica, de gestió de ZER, d'organització del treball...

Aquests fets que ens són tan quotidians no es podien portar a terme uns anys enrere perquè s'havien de resoldre temes molt més urgents: manca d'aigua a l'escola, anar a cercar combustible per les estufes, buscar l'operari que arreglés aquella porta... Encara hi ha companys que no entenen que un mestre de poble fa una mica de tot. Moltes vegades, si es vol realment que l'escola funcioni, haurà d'assumir que li toca a ell o a ella fer-se càrrec de tasques que no estan lligades amb la professió, que no estan escrites en cap ordre ni en cap decret, però que si no es fan, en una escola petita, provoquen una sèrie de mancances que, a la llarga, la perjudiquen greument.

9. L'escola rural continua caminant

Ja he fet memòria d'aquells primers anys de fer de mestra de poble. La veritat, quan em van proposar de fer aquest article, no sabia si seria capaç de trobar les paraules que fessin entendre a les persones que no van viure aquella realitat com ha anat canviant l'escola rural d'aquest país. Ara, rellegint el que escrit, veig que encara han quedat moltes coses per dir, que potser les que he explicat no deixen de ser anècdotes i records. Però segur que si heu treballat o heu estat alumnes en una escola de poble, molts d'aquests records i anècdotes us semblaran encara propers i familiars.

Ara, amb mestres especialistes, amb molts més recursos de tota mena, cal vetllar perquè aquesta escola rural continuï en aquest camí de qualitat pedagògica, de capacitat per avançar compartint, d'implicació en els llocs i amb les persones que li són properes.

Els pobles ja no són aquelles ombres bucòliques i que queden bé per anar-hi el cap de setmana. Les dones i els homes de poble ja no són, de fet no ho han estat mai, ignorants. Ho han demostrat lluitant per no deixar perdre allò que sempre han considerat valuós: el lloc on els seus fills i filles aprenen a ser persones. Com a mestra, he tingut la gran sort de poder-ho compartir.

Paraules clau

Zona escola rural

Compartir

Compromís social y cultural

Resum

En aquest article coneixem l'evolució de l'escola rural d'aquest país a través de les vivències professionals i personals d'una mestra de poble que fa més de vint anys que exerceix en una escola de poble. Una mestra participativa, preocupada pels seus nens i nenes, pel seu poble... Una mestra que encara avui continua treballant i lluitant per tal que l'escola rural sigui un model d'escola. Ens explica el pas d'escola unitària i/o cíclica a ZER, els seus inconvenients i els seus avantatges, justificant el perquè de cadascuna de les decisions preses, sense gaire suport per part de l'Administració però amb el suport incondicional dels pares i les mares del poble. L'escola rural continua caminant per millorar la qualitat pedagògica i ampliar la capacitat de compartir.

En este artículo conoceremos la evolución de la escuela rural en este país a través de las vivencias profesionales y personales de una maestra de pueblo que ejerce su profesión hace más de veinte años. Una maestra participativa, preocupada por sus alumnos, por su pueblo... Una maestra que todavía hoy sigue trabajando y luchando para que la escuela rural sea un modelo de escuela. Nos explica el paso de la escuela unitaria y/o cíclica a ZER, sus inconvenientes y sus ventajas, justificando cada una de las decisiones tomadas, sin demasiada ayuda por parte de la Administración pero con un gran apoyo de los padres y madres del pueblo. La escuela rural sigue adelante para mejorar la calidad pedagógica y para ampliar su capacidad de compartir.

This article allows us to understand the rural school evolution in Spain through the professional and personal experiences of a teacher who has been working in rural schools for over twenty years. She is a participative teacher, who cares for her students and her village, a teacher who even today keeps working and fighting so that rural schools become a model for the rest of schools. She tells the changing process from unitary or cyclical school to RSA, its advantages and drawbacks, and justifies every decision taken, without much help from the Administration but with great support from the children's parents. Rural schools keep on working to improve their pedagogical quality and to broaden their capacity of sharing.